

Ebeveynlerin Geliştiren Bakım Özelliklerinin Değerlendirilmesine Yönelik Bir Ölçek Geliştirme Çalışması

Araştırma Makalesi / Research Article

 Elif Oğuz, İstanbul Büyükşehir Belediyesi
 Nurper Ülküer, Üsküdar Üniversitesi

Öz

Bu araştırma kapsamında ebeveynlerin geliştiren bakım özelliklerini ölçmeyi amaçlayan bir ölçek geliştirilmiştir. Ölçek geliştirme aşamasında öncelikle geliştiren bakım kavramına ait literatür taraması yapılmış ve madde havuzu oluşturulmuştur. Daha sonra bu madde havuzu uzman değerlendirmesine gönderilmiştir. Uzman değerlendirmesi sonrasında ölçeğin uygulama formu oluşturulmuş ve 301 anneden oluşan çalışma gruba uygulanmıştır. Elde edilen verilerden hareketle ölçeğin geçerliği ve güvenilirliği incelenmiştir. Geçerlik için yapı geçerliği kapsamında temel bileşenler analizi ve doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Güvenirlik kapsamında ise Cronbach Alfa ve McDonald Omega iç tutarlık katsayıları hesaplanmıştır. Tüm analizler sonrasında ölçeğin 31 maddeden oluşan formunun temel geçerlik ve güvenilirlik kriterlerini sağladığı görülmüştür. Ölçek geliştiren bakımı erken öğrenme, iyi sağlık, duyarlı bakım, güvenli çevre ve yeterli beslenme olarak 5 alt boyutta inceleyebildiği gibi yeterli beslenmeyi kendi içinde anne beslenmesi ve çocuk beslenmesi olarak iki boyutta da inceleyebilmektedir. Ölçeğin geliştiren bakım ile ilgili yapılacak araştırmalarda kullanılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler

Geliştiren bakım,
çocuk,
ebeveyn.

Makale Hakkında

Gönderim Tarihi: 27.04.2023
Kabul Tarihi: 15.10.2023
E-Yayın Tarihi:
25.12.2023

A Scale Development Study to Measure Nurturing Care Practices of Parents

Abstract

In this study, a scale was developed to measure the nurturing care characteristics of parents. During the scale development phase, first of all, a literature review of the concept of nurturing care was conducted and an item pool was created. This item pool was then sent for expert evaluation. After the expert evaluation, the application form of the scale was created and applied to the sample group consisting of 301 mothers. Based on the data, the validity and reliability of the scale were examined. For validity, principal component analysis and confirmatory factor analysis were performed for construct validity. For reliability, the internal consistency coefficients of Cronbach's alpha and McDonald's omega were calculated. After all analyses, it was seen that the 31-item form of the scale met the basic validity and reliability criteria. The scale can examine nurturing care in five sub-dimensions as early learning, good health, sensitive care, safe environment, and adequate nutrition, as well as examining adequate nutrition in two dimensions as maternal nutrition and child nutrition. It is recommended that the scale be used in research on nurturing care.

Keywords

Nutring care,
child,
parent.

Article Info

Received: 04.27.2023
Accepted: 10.15.2023
Online Published: 06.25.2023

Atıf (How to cite)

Oğuz, E. & Ülküer, N. (2023). Ebeveynlerin Geliştiren Bakım Özelliklerinin Değerlendirilmesine Yönelik Bir Ölçek Geliştirme Çalışması, Çocuk ve Gelişim Dergisi, 6 (12), 46-61.

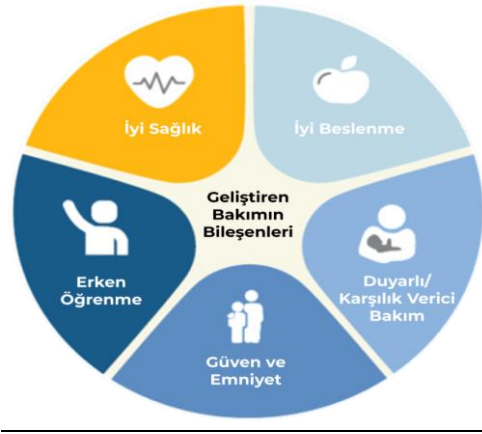
Sorumlu Yazar: Elif Oğuz, elifoguzz.co@gmail.com

Giriş

Gelişim, bireyin doğum öncesinden başlayan ve yaşamın sonuna kadar geçirdiği süreci kapsar. Çocuk gelişimi ise doğumdan yetişkinliğe kadar olan süreçte ortaya çıkan fiziksel, dil, bilişsel, sosyal ve duygusal olarak fonksiyonel farklılıkları ve değişimleri ifade eder (Başpınar, 2020). Çocukların gelişimi farklı dönemlerde ele alınmaktadır ve bu dönemlerden biri de erken çocukluk dönemidir. Bu dönemde çocuklar kırılgan ve hassas bir yapıya sahip oldukları için dış faktörlerden daha çok etkilenirler. Bu dış faktörler; ekonomik, psikolojik, sosyal, sağlık koşulları gibi birçok şekilde ele alınmaktadır. Erken çocukluk döneminin çevresel koşullardan etkilenmesine ilişkin yapılan birçok çalışma vardır (Britto, 2017; Başpınar, 2020 vb.). Çocuğun gelişiminin büyük oranda, bulunduğu ve gelişimini tamamladığı çevresel koşullarına bağlı olduğu yapılan araştırmalarca saptanmıştır. Dolayısıyla çocuğun büyümesi, gelişmesi, kendisini ve etrafını tanıması, yapabildiklerinin farkına varması ve yeni kavramlar öğrenmesi için çevre koşullarının düzenlenmesi şarttır. Ayrıca çocuğun yetiştiği çevreyi etkili kullanması onun zihnindeki şemaları oluşturarak gelişimine katkı sağlamaktadır. Bu nedenle bazı durumlarda kısıtlayıcı olabilen çevre özelliklerinin, çocuğun sağlığı ve gelişimi açısından düzenlenmesi, müdahale edilmesi ve ebeveynlerin bilinçlendirilmesi gerekmektedir (Aydoğan, 2006). Çocuğun içinde bulunduğu döneme ilişkin çevre koşulları incelendiğinde çocuğun gözlerini dünyaya ilk açtığı ev ortamı, gelişimini hayati derecede etkiler. Kimi çocuk bol uyaranlarla dolu bir aile ortamında dünyaya gelirken, kimi çocuk ise daha az uyaranın olduğu bir aile ortamında dünyaya gelerek temel ihtiyaçları dahi karşılanamıyor olabilir. Dolayısıyla ev ortamı, doğum öncesi dönemden itibaren bireyin önce ailesi, sonra çevresi ardından diğer bireyler ile etkileşiminin en yoğun ve hassas olduğu, ilk öğrenmenin olduğu fiziksel ortamdır. Çocuklar bu dönemde aile fertleri ya da yakın çevresi ile iletişime, etkileşime girerek farklı deneyimler kazanmakta, dünyayı algılamaya çalışmakta ve birçok yeni bilgi ve beceri kazanmaktadır (Sucuoğlu ve ark, 2020).

Çocuk gelişimi üzerinde etkili olacak kavramlardan çevre, beslenme, sağlık gibi faktörleri bütüncül bir şekilde inceleyen "Geliştiren Bakım" kavramı önemli yer almaktadır. Geliştiren bakım, çocuk bakımıyla ilişkili olan davranış, tutum ve bilgiyi (sağlık, bakımı ve beslenme bakımı gibi); uyarımı (konuşma, şarkı söyleme ve oyun oynama gibi); duyarlılığı (erken bağ kurma, güvenli bağlanma, güven ve hassas iletişim gibi) ve güvenli çevreyi (tehlikelerden koruma gibi) kapsamaktadır. Geliştiren bakımın en önemli şartı, annenin küçük çocuğa düzenli olarak sağlayacağı bir yuva ve bakım ortamıdır. Bu şartı annenin yerine, çocuk bakım servislerinin yanı sıra baba ya da diğer aile üyeleri de sağlayabilir (Britto ve ark, 2017).

Geliştiren bakım bileşenleri, iyi sağlık, yeterli beslenme, duyarlı bakım, erken öğrenme ve güvenli çevre (güven ve güvence)den oluşmaktadır (WHO, 2018).

Şekil 1. Geliştiren Bakım Bileşenleri (WHO 2019a).

Şekil 1’de yer alan geliştiren bakım bileşenlerinden, iyi sağlık bileşeni çocuğun sağlıklı bir ortamda uygun koşullarda büyümesini ifade etmektedir (WHO 2019a). DSÖ, 5 yaşın altındaki çocukların ölümlerinin yaklaşık dörtte birinin yetersiz sağlık koşulları, hava kirliliği, güvenli olmayan içme suyu, yetersiz hijyen ve belirli toksik maddelere maruz kalınması gibi nedenlerden kaynaklandığını açıklamaktadır (WHO, 2019b).

Geliştiren bakımın diğer bir bileşeni “Yeterli Beslenme”dir. Bu bileşen bireyin doğum öncesi dönemden itibaren; büyüme, gelişme, yaşamın sürdürülmesi, fizyolojik işlevlerinin devamlılığı, gelişimin sağlıklı ve stabil seyrinde devamlılığı için çeşitli besin kaynaklarının kullanımının yeterli seviyede olmasını içermektedir (Arlı ve ark. 2017). Geliştiren bakım kapsamında yer alan yeterli beslenme bileşeni, gebelik öncesi ve sürecinde iyot takviyesi, erken doğum riski taşıyan kadınlara antenatal steroid, magnezyum sülfat takviyesi vermeyi amaçlar. Gebelik zehirlenmesi riski taşıyan kadınlara antiplatelet ilaçlar ve hipoksik iskemik ensefalopati için terapötik hipotermi gibi desteklerde bulunmaktadır (Britto ve ark, 2017). Yeterli beslenme aynı zamanda anne ve çocuk beslenmesini ifade eder. Çünkü annenin hamilelik dönemindeki beslenme durumunun hem annenin, hem doğmamış çocuğunun sağlığını ve gelişimini etkilediği araştırmalar sonucunda saptanmıştır. Doğumdan sonra annenin beslenme durumu, emzirme ve yeterli bakımı sağlama gücünü artırması yönünden çok önemlidir (WHO, 2019b).

Üçüncü bileşen olan “Duyarlı/Karşılık Verici Bakım” bileşeni çocukların gelişim potansiyelini geliştirmede anahtar bir unsurdur. Bakım verenin bebeğin ihtiyaçlarını ve iç durumunu fark etme, yorumlama ve bunlara uygun şekilde yanıt verme yeteneği olarak tanımlanır. Bakım veren ile uyumlu ve karşılıklı etkileşimler küçük çocuklarda bilişsel, sosyo-duygusal ve beyin gelişimini etkilediği araştırmalar sonucunda saptanmıştır (Schneider ve ark. 2021). Duyarlı bakım, aynı zamanda, çocuğu duyarlı beslemeyi de gerektirir. Bu özellikle düşük kilolu ve hasta bebeklerin gelişimi için önemlidir. Küçük çocukların, konuşmayı öğrenmeden önce, bakım verenleriyle aralarındaki bağ; kucaklaşmayla, göz göze gelmeyle, gülümsemelerle, çıkarılan seslerle ve mimiklerle kurulur. Her iki taraf için de keyif verici olan bu etkileşimler, bebeğin içine doğduğu dünyayı ve insan ilişkilerini anlamasına, dil becerilerini edinmesine yardımcı olan duygusal bir bağ oluşturmasını sağlar. Ayrıca bu sosyal etkileşimler, beyindeki gerekli sinaptik bağlantıları da uyarır (WHO 2019a).

Dördüncü bileşen erken öğrenmedir. Erken öğrenme çocuğun yaşına uygun olarak dil gelişimin, bilişsel becerilerin ve sosyal duygusal becerilerin gelişmesini ifade eder (Britto ve ark, 2017). Her çocuğun yaşına uygun

kitapları, öğrenmeyi destekleyecek oyuncakları, bakım verenlerle kuracağı sağlıklı iletişimi ve yeterli etkileşimi ile öğrenme sürecinin desteklenmesi amaçlanmaktadır (WHO 2019a).

Son bileşen olarak "Güvenli Çevre" çocuğun güvenliğinin sağlanması, olumsuz çevre koşullarının neden olduğu stresin etkilerinden korunmasını ifade eder (Britto ve ark, 2017). Bu bileşen çocuğun çevresel tehlikelerden korunması, sağlıklı ürünler kullanması ve hijyenik bir ortamda yaşamasını kapsamaktadır (IRIS Center, 2015). Aynı zamanda çocukların içme suyu, hava kirliliği veya kimyasallardan kaynaklı çevresel kirletici maddelerden korunmasını da ifade eder (WHO, 2019b).

Görüldüğü gibi Geliştiren Bakım kavramı bir bütün olarak çocuk gelişimi için önemli olan birçok faktörü ele almaktadır. Bu nedenle çocukların gelişimi ele alınırken büyük öneme sahiptir. Bununla birlikte, özellikle ulusal alanyazında, geliştiren bakım ile ilgili çok az sayıda araştırmanın olduğu görülmektedir. Bu durumun temel nedeninin "Geliştiren Bakımı" ölçen, geçerli ve güvenilir bir ölçme aracının bulunmamasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu nedenle bu çalışmada geliştiren bakımı ölçen bir ölçme aracının geliştirilmesi amaçlanmıştır.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma ebeveynlerin geliştiren bakım bilgi ve uygulamalarını ölçmek amacıyla yapılan bir ölçek geliştirme çalışmasıdır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın evrenini İstanbul ilinde yaşayan 0-48 aylık çocuğu olan anneler oluşturmaktadır. Araştırmada geliştiren bakıma yönelik ölçek, belirtilen il genelinde çeşitli sosyoekonomik düzeye sahip ailelere uygulanmıştır. Araştırma kapsamında ölçek geliştirme çalışması yapıldığı için en az 300 ebeveynin araştırmaya dâhil edilmesi planlanmıştır (DeVellis, 2017). Bu kapsamda 301 ebeveyne ulaşılmıştır ve bu ebeveynlerin yaş ortalaması 32.22'dir.

Tablo 1. Katılımcılara Ait Tanımlayıcı İstatistikler

		n	%	Yaş
Öğrenim Durumu	Ortaöğretim	70	23.3	32.14 ± 5.30
	Ön lisans	65	21.6	30.63 ± 4.14
	Lisans	120	39.9	32.32 ± 4.56
	Lisansüstü	46	15.3	34.30 ± 3.36
Çocuk Sayısı	Tek çocuk	168	55.8	30.88 ± 4.18
	İki çocuk	87	28.9	33.74 ± 4.89
	Üç ve daha fazla	46	15.3	34.24 ± 4.02
Sosyal Güvence	Evet	256	85.0	32.13 ± 4.41
	Hayır	45	15.0	32.73 ± 5.69
Yaş	22-30 yaş	116	38.5	27.69±1.90
	31-40 yaş	175	58.1	34.57±2.69
	41-50 yaş	10	3.3	43.50±3.24
Toplam		301	100	32.22 ± 4.61

Ebeveynlerin öğrenim durumları en fazla %39.9 ile lisans düzeyinde iken daha sonra %23.3 ile ortaöğretim, %21.6 ile önlisans ve %15.3 ile lisansüstü öğrenim düzeyi gelmektedir. Çocuk sayısı açısından annelerin %55.8'inin tek çocuğu varken %28.9'un iki çocuğu ve %15.3'ün üç ve daha fazla sayıda çocuğu bulunmaktadır. Sosyal güvence açısından ise çoğunluğun %85 oranla sosyal güvencesi bulunurken %15'in sosyal güvencesi bulunmamaktadır. Yaş grupları açısından katılımcıların %38.5'i 22-30 yaş arasında, %58.1'i 31-40 yaş arasında ve %3.3'ü 41-50 yaş arasındadır.

Ölçek Geliştirme Süreci

Geliştiren Bakım Ölçeği'nin geliştirilmesi aşamasında DeVellis (2017) tarafından önerilen 8 aşamalı (Ölçülmek istenen yapının açıkça ortaya koyulması, Madde havuzunun oluşturulması, Bilgi toplama formunun belirlenmesi, Madde havuzunun uzman değerlendirmesi, Bilgi toplama formunun oluşturulması, Çalışma grubuna uygulama, Madde analizi, Bilgi toplama formunun uzunluğuna karar verme) yaklaşım kullanılmıştır. Bu aşamalara göre madde yazımında öncelikle giriş bölümünde bir özet verilen geliştiren bakım kavramı incelenmiştir. Yapılan bu inceleme sonrasında geliştiren bakımın 5 boyutuna (Erken öğrenme, İyi sağlık, Duyarlı bakım, Güvenli çevre, Yeterli beslenme) göre madde yazımı yapılmış ve madde havuzu oluşturulmuştur. Bu aşamada Bradley HOME Envanteri (EODE), Ev Ortamı Değerlendirme Envanterinin maddelerinden ve Geliştiren Bakım Göstergelerinden yararlanılmıştır (Bradley ve Caldwell, 1984). Özellikle duyarlı ve karşılık verici bakım, erken öğrenme, güven ve güvence bileşenleri ile ilgili madde havuzunun oluşturulmasında Ev Ortamı Değerlendirme Envanterinin maddelerinden yararlanılmıştır. İyi sağlık ve yeterli beslenme başlığı altında madde havuzundaki sorular oluşturulurken; anne beslenmesi, aile planlaması, madde kullanımının önlenmesi, doğum öncesi bakım, temel yeni doğan bakımı, emzirme, tamamlayıcı beslenme, aşular, çocukluk çağı hastalıklarının yönetimi, anne ruh sağlığı ve gelişimsel güçlüğü olan çocukların bakımı gibi geliştiren bakım göstergeleri referans alınmıştır (WHO, 2019a). Bu aşamalar sonrasında 92 maddelik madde havuzu oluşmuştur.

Madde havuzu oluşturulduktan sonra, maddelere göre ölçme biçimi belirlenmiştir. Bu araştırma kapsamında yazılan maddelere uygun olarak 5'li likert tipi ölçek belirlenmiştir. Buna göre maddelere verilen yanıtlar 1-5 arasında (Hiçbir zaman, Nadiren, Bazen, Sık sık, Her zaman) değişmektedir. Likert tipi ölçekler özellikle inançlar, görüşlere ve tutumlara katılım düzeyini farklı seviyelerde incelediği için (DeVellis, 2017) tercih edilmiştir. Daha sonra uzman değerlendirmesi için 92 maddelik madde havuzu 3 uzmana gönderilmiştir. Bu amaçla birinci uzman çocuk gelişimi alanında çalışan ve geliştiren bakım konusunda çalışmaları olan bir akademisyendir. Bunun yanında ikinci uzman ölçme ve değerlendirme alanında üçüncü uzman ise istatistik alanında görev yapan bir uzmandır. Uzmanların maddeleri 3 seçeneğe göre incelemeleri istenmiştir. Birinci seçenek maddenin olduğu gibi kabul edilmesini, ikinci seçenek maddenin kaldırılmasını, üçüncü seçenek ise madde üzerinde değişiklik yaparak eklenmesi ile ilgilidir. Uzman üçüncü seçeneği seçtiği takdirde kendi önerisini eklemesi istenmiştir. Uzman değerlendirmelerinden hareketle maddeler üzerinde düzeltmeler yapılmıştır ve 12 madde ölçekten çıkarılmıştır. Bu işlemler sonucunda ölçekte 80 madde kalmıştır ve bu maddeler ölçeğin uygulama formu olarak belirlenmiştir. Son olarak uygulama formu çalışma gruba uygulanarak elde edilen verilerden hareketle ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik analizleri yapılarak ölçeğin son haline karar verilmiştir.

Verilerin Toplanması

Veri toplama işlemi çevrimiçi ortamda gerçekleştirilmiştir. İstanbul'da bulunan 0-2 yaş kapsayan oyun ve aktivite merkezlerine giden velilere ve 2-4 yaş kapsayan anaokulu velilerine ulaşılarak anket formu çevrimiçi olarak iletilmiştir. Belirlenen şartlara uyan annelerin, demografik bilgileri alındıktan sonra ölçeği kendilerini en yakın hissettikleri maddeyi seçerek işaretlemeleri istendi. Araştırma için veri toplama aşamasına geçmeden önce XXX Üniversitesi Etik kurulundan 61351342/2020-605 sayılı ve 28/12/2020 tarihli etik kurul onayı alınmıştır.

Verilerin Analizi

Ölçek maddeleri oluşturulduktan ve çalışma gruba uygulandıktan sonra ölçeğin geçerliği ve güvenilirliği incelenmiştir. Ölçeğin faktör yapısını belirlemek ve yapı geçerliğini incelemek için Temel Bileşenler Analizi ile birlikte Doğrulamalı Faktör Analizi yapılmıştır. Öncelikle veri setinin temel bileşenler analizine uygunluğunu belirlemek için Kaiser Mayer Olkin (KMO) ve Bartlett küresellik testi değerleri incelenmiştir. KMO değerinin 0.60 ve üzerinde olması, Bartlett küresellik testinin anlamlı olması verilerin temel bileşenler analizine uygunluğu için kriter olarak alınmıştır (Büyüköztürk, 2012). Veri setinin uygunluğu görüldükten sonra faktör yapısını belirlemek amacıyla paralel analiz kullanılmıştır. Paralel analiz sonrasında maddelerin faktörlere dağılımı incelenmiş ve faktör yükü 0.30'un altında olan maddeler ölçekten çıkarılmıştır. Aynı zamanda birden fazla faktörde 0.30'un üzerinde faktör yüküne sahip olan maddeler incelenmiş ve faktör yükleri arasında 0.10'dan daha düşük miktarda fark varsa ilgili madde de ölçekten çıkarılmıştır. Temel bileşenler analizi sonrasında elde edilen yapının yapı geçerliğinin farklı modellere göre incelenmesi için doğrulamalı faktör analizi yapılmıştır. Doğrulamalı faktör analizi yapı geçerliği için farklı uyum indekslerinden yararlanılmaktadır. Bu çalışmada χ^2/sd , AGFI, CFI, RMR ve RMSEA uyum indekslerinden yararlanılmıştır. Bu indekslerin kabul edilebilir sınırlarda olması için χ^2/sd değerinin 5'ten küçük olması, AGFI değerinin 0.85'ten büyük olması, CFI değerinin 0.90'dan büyük olması gerekmektedir. RMR ve RMSEA değerlerinin ise 0.08'den küçük olması gerekmektedir (Meydan ve Şeşen, 2015). Doğrulamalı faktör analizi sonrasında en uygun yapıya karar verilmiştir. Ölçeğin güvenilirliği için ise Cronbach Alfa ve McDonald Omega iç tutarlık katsayıları incelenmiştir. Bu katsayıların 0.60-0.80 aralığında olması oldukça güvenilir, 0.80-1.00 aralığında olması ise yüksek derecede güvenilir olarak ifade edilmektedir (Karagöz, 2016). Belirtilen bu analizler sonucunda elde edilen sonuçlar Bulgular bölümünde yer almaktadır.

Bulgular ve Tartışma

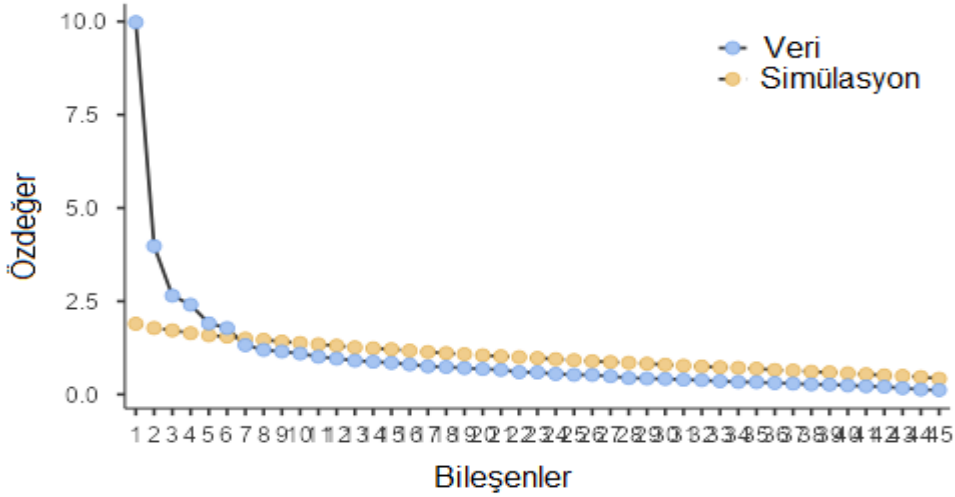
Bu bölümde yöntem bölümünde açıklanan ölçek maddelerinin geçerlik ve güvenilirlik analizleri sonrasında elde edilen bulgular ve bu bulgulara ait tartışma yer almaktadır.

Geliştiren Bakım Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirliğine Ait Bulgular

Madde havuzu oluşturulan Geliştiren Bakım Ölçeğinin geçerlik ve güvenilirlik analizi sonrasında elde edilen bulguları bu bölümde yer almaktadır. Ölçeğin yapı geçerliği için Temel Bileşenler Analizi ve Doğrulamalı Faktör Analizi yapılırken, ölçeğin güvenilirliği için Cronbach Alfa ve McDonald Omega iç tutarlık katsayıları incelenmiştir.

Temel Bileşenler Analizi ve Güvenirlilik

Ölçeğin faktör yapısını belirlemek amacıyla Varimax döndürme yöntemi ile Temel Bileşenler Analizi yapılmıştır. Faktör sayısını belirlemek için Paralel analiz kullanılmıştır. 80 maddelik ölçek üzerinde yapılan analiz sonucunda KMO değeri 0.804 olarak bulunmuştur ve Barlett Küresellik Testi sonucu anlamlıdır ($\chi^2(sd)=11708(3160)$, $p<0.001$). Bu sonuca göre 80 maddelik ölçek temel bileşenler analizi için uygundur. Paralel analiz sonucunda 80 maddenin 10 faktöre ayrıldığı görülmüştür fakat bazı maddelerin hiçbir faktörde 0.30 üzerinde faktör yüküne sahip olmadığı görülürken bazı maddelerin birden fazla faktörde yüksek düzeyde faktör yüküne sahip olduğu görülmüştür. Bu aşamada Büyüköztürk (2012) tarafından önerilen yaklaşımdan hareketle birden fazla faktörde 0.30'dan daha fazla faktör yüküne sahip olan maddeler incelenmiş ve eğer faktör yükleri arasında 0.10'dan daha az miktarda fark varsa ölçekten çıkarılmıştır. Bu aşamada herhangi bir faktörde 0.30'un üzerinde faktör yüküne sahip olmayan ve birden fazla faktörde faktör yük değerleri 0.10'dan daha az olan maddeler tek tek araştırmadan çıkarılmıştır. Her bir madde çıkarıldıktan sonra temel bileşenler analizi tekrar yürütülmüş ve en uygun yapı belirlenmeye çalışılmıştır. Bu aşamada 35 madde (3, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 17, 21, 24, 27, 28, 29, 30, 31, 37, 43, 44, 45, 46, 54, 55, 56, 57, 58, 63, 65, 68, 70, 71, 72, 73, 74, 76, 77) çıkarılmıştır ve geriye 45 madde kalmıştır. Kalan 45 maddelik ölçekte KMO değeri 0.859 olarak bulunmuştur ve Barlett Küresellik Testi sonucu anlamlıdır ($\chi^2(sd)=6172(990)$, $p<0.001$). Bu değerler 45 maddelik ölçeğin de temel bileşenler analizi için uygun olduğunu ifade etmektedir. Paralel analiz sonucunda 45 maddelik ölçeğin de 6 faktöre ayrıldığı görülmektedir. Faktörlerin özdeğerleri Şekil 2'de yer almaktadır.

Şekil 2. Paralel analiz sonrasında 45 maddelik ölçeğe ait özdeğerler

Temel bileşenler analizi sonrasında 45 maddenin faktörlere dağılımı ve faktör yükleri Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2. Maddelerin Faktörlere Dağılımı Ve Faktör Yükleri

	Faktörler					
	1	2	3	4	5	6
m36	0.681					
m34	0.668					
m33	0.664					
m41	0.629					
m38	0.618					
m40	0.614					
m35	0.607					
m32	0.602					
m50	0.59					
m49	0.577					
m64	0.565					
m51	0.548					
m39	0.473					
m42	0.462					
m62	0.423					
m2		0.828				
m1		0.787				
m6		0.782				
m5		0.777				
m19		0.737				
m14		0.653				
m13		0.641				
m4		0.536				
m67			0.726			
m60			0.661			
m66			0.659			
m61			0.643			
m47			0.554			
m52			0.55			
m48			0.548			
m53			0.489			
m59			0.453			
m79				0.838		
m80				0.798		
m78				0.553		
m69				0.436		
m75				0.401		
m16					0.806	
m18					0.75	
m15					0.687	
m23						0.737
m22						0.621
m20						0.619
m26						0.611
m25						0.42
Özdeğerler	9.98	3.98	2.65	2.41	1.91	1.78
Açıklanan varyans	22.18	8.84	5.89	5.35	4.23	3.95
Toplam açıklanan varyans			50.44			

Tablo 2’de yer alan faktörlere ait öz değerlerin 1’in üzerinde olduğu görülürken, 6 faktör toplam varyansın %50.44’ünü açıklamaktadır.

Birinci faktörde 15 madde yer almaktadır ve madde faktör yükleri 0.423 ile 0.681 aralığındadır. Bu faktörde yer alan maddeler incelenmiş ve maddelerden hareketle bu faktöre Erken Öğrenme adı verilmiştir. İkinci faktörde 8 madde yer almaktadır ve madde faktör yükleri 0.536 ile 0.828 aralığındadır. Bu faktörde yer alan maddeler incelenmiş ve maddelerden hareketle bu faktöre İyi Sağlık adı verilmiştir. Üçüncü faktörde 9 madde yer almaktadır ve madde faktör yükleri 0.453 ile 0.726 aralığındadır. Bu faktörde yer alan maddeler incelenmiş ve maddelerden hareketle bu faktöre Duyarlı Bakım adı verilmiştir. Dördüncü faktörde 5 madde yer almaktadır ve madde faktör yükleri 0.401 ile 0.838 aralığındadır. Bu faktörde yer alan maddeler incelenmiş ve maddelerden hareketle bu faktöre Güvenli Çevre adı verilmiştir. Beşinci faktörde 3 madde yer almaktadır ve madde faktör yükleri 0.687 ile 0.806 aralığındadır. Bu faktörde yer alan maddeler incelenmiş ve maddelerden hareketle bu faktöre Anne Beslenmesi adı verilmiştir. Altıncı faktörde 5 madde yer almaktadır ve madde faktör yükleri 0.420 ile 0.737 aralığındadır. Bu faktörde yer alan maddeler incelenmiş ve maddelerden hareketle bu faktöre Çocuk Beslenmesi adı verilmiştir.

Elde edilen 6 faktörün güvenilirliğini hesaplamak için Cronbach Alfa ve McDonald Omega iç tutarlık katsayıları incelenmiştir (Tablo 3). İç tutarlık katsayısının 0.60-0.80 olması oldukça güvenilir, 0.80-1.00 aralığında olması yüksek düzeyde güvenilir olarak ifade edilmektedir (Karagöz, 2016). Alt boyutlara ait iç tutarlık katsayıları 0.617 ile 0.895 aralığında değişmektedir ve bu nedenle 6 alt boyutun da yeterli güvenilirliğe sahip olduğu görülmektedir.

Elde edilen 6 faktörün güvenilirliğini hesaplamak için Cronbach Alfa ve McDonald Omega iç tutarlık katsayıları incelenmiştir (Tablo 3). İç tutarlık katsayısının 0.60-0.80 olması oldukça güvenilir, 0.80-1.00 aralığında olması yüksek düzeyde güvenilir olarak ifade edilmektedir (Karagöz, 2016). Alt boyutlara ait iç tutarlık katsayıları 0.617 ile 0.895 aralığında değişmektedir ve bu nedenle 6 alt boyutun da yeterli güvenilirliğe sahip olduğu görülmektedir.

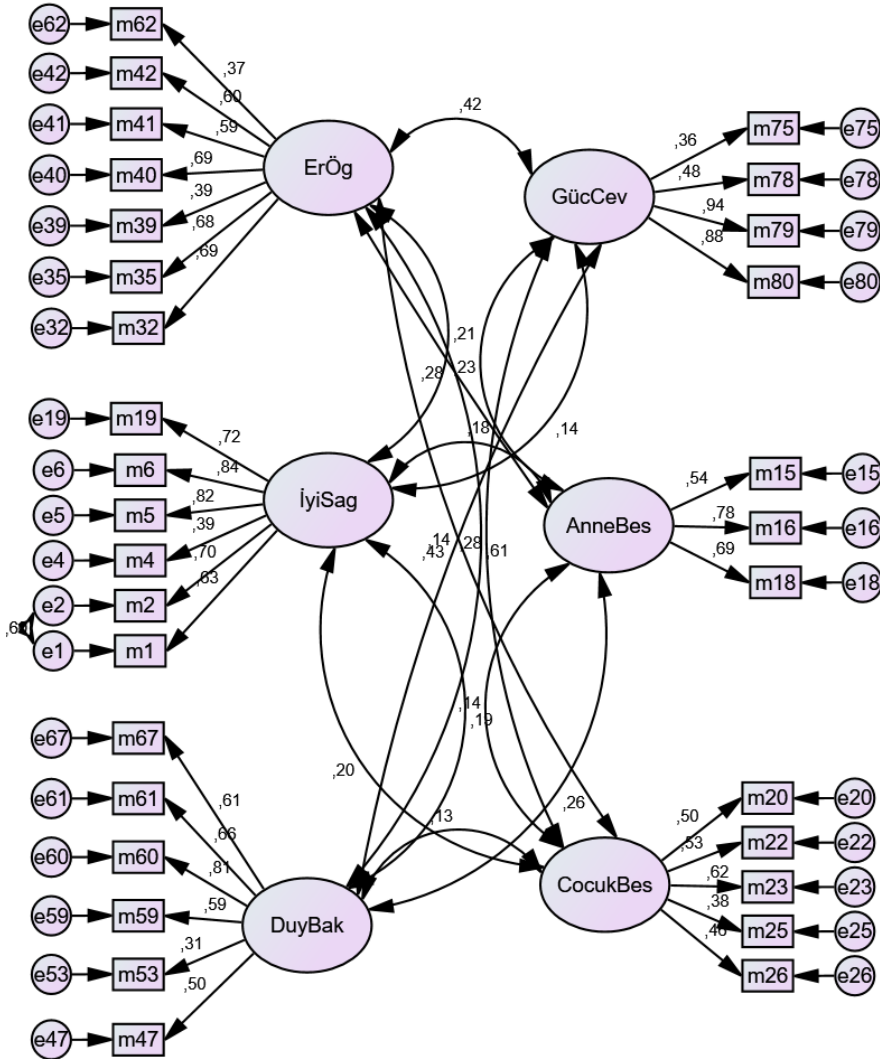
Tablo 3. Temel bileşenler analizi sonrasında elde edilen 6 faktöre ait iç tutarlık katsayıları

	Madde Sayısı	Cronbach's α	McDonald's ω
Erken Öğrenme	15	0.886	0.895
İyi Sağlık	8	0.878	0.881
Duyarlı Bakım	9	0.817	0.827
Güvenli Çevre	5	0.706	0.769
Anne Beslenmesi	3	0.703	0.714
Çocuk Beslenmesi	5	0.617	0.623

Doğrulayıcı Faktör Analizi ve Güvenirlilik

Temel bileşenler analizi sonrasında elde edilen 6 faktörlü yapının yapı geçerliği için aynı zamanda doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Doğrulayıcı faktör analizinde 2 model incelenmiştir. Birinci modelde ölçeğin 6 faktörlü yapısı incelenirken ikinci modelde anne beslenmesi ve çocuk beslenmesi faktörleri birleştirilerek Yeterli Beslenme bileşeni oluşturulmuş ve bu kapsamda 5 faktörlü yapı incelenmiştir.

Birinci model kapsamında incelenen 45 madde ve 6 faktörlü yapının kabul edilebilir uyum değerlerine sahip olmadığı görülmüştür ($\chi^2/sd= 2.558$, AGFI= 0.729, CFI= 0.738, RMR= 0.097, RMSEA= 0.072) ve bu nedenle ölçek maddelerine ait modifikasyon indeksleri incelenmiştir. Diğer faktörlerdeki maddeler ile yüksek düzeyde modifikasyon indeksi gösteren 14 madde (13, 14, 33, 34, 36, 38, 48, 49, 50, 51, 52, 64, 66, 69) Geliştiren Bakım Ölçeğinden çıkarılarak kabul edilebilir uyum değerlerine ulaşılmıştır ($\chi^2/sd= 1.750$, AGFI= 0.853, CFI= 0.902, RMR= 0.078, RMSEA=0.047). Bu nedenle 31 maddelik ve 6 faktörlü yapı ortaya çıkmıştır. Birinci modele ait yapısal model Şekil 3'te yer almaktadır.

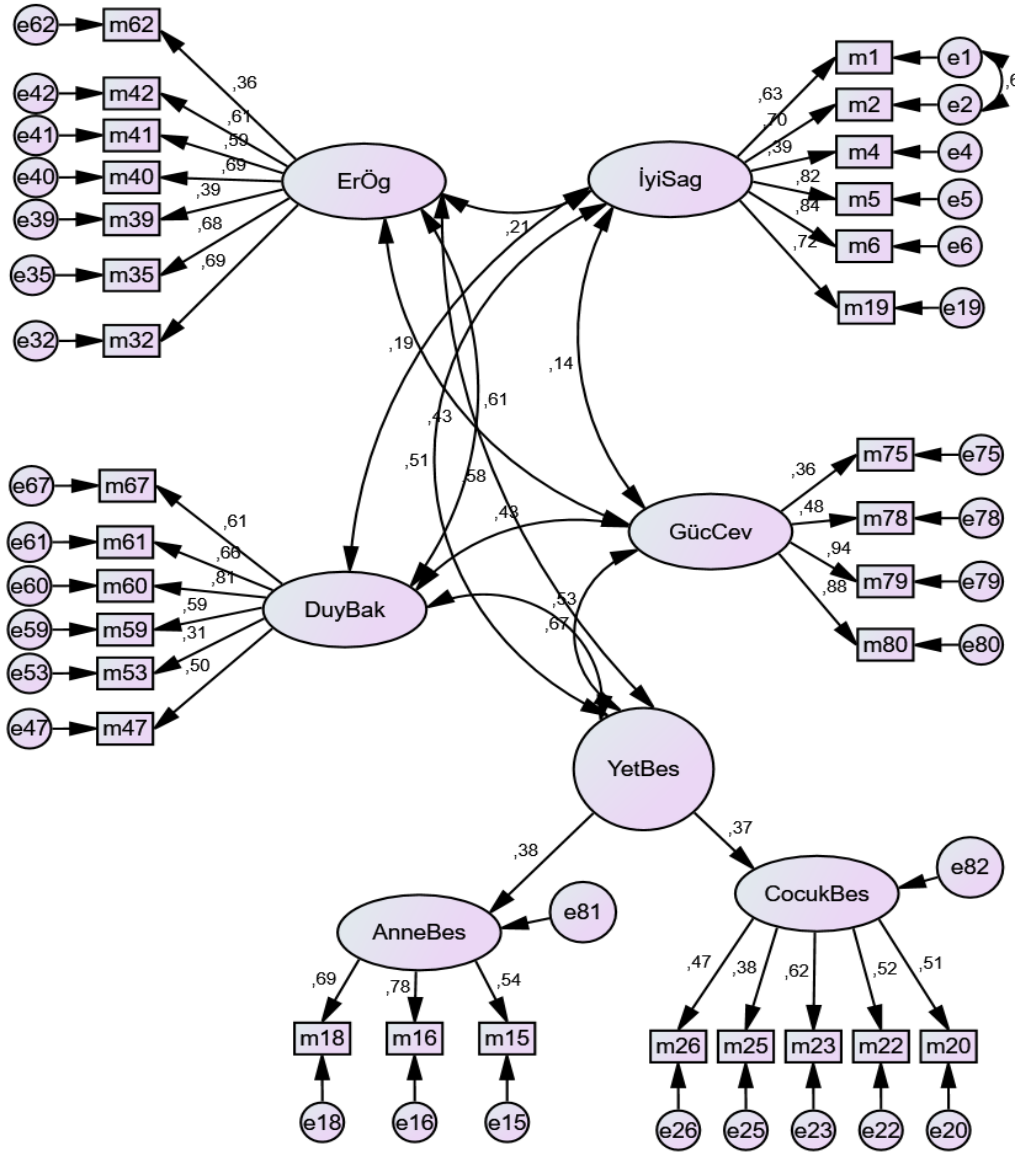
Şekil 3.31 madde ve 6 faktörlü yapıya ait yapısal model ve faktör yükleri

Şekil 3'te yer alan maddelere ait faktör yükleri, standart hata (S.H.), t ve p değerleri Tablo 4'te yer almaktadır. Madde faktör yükleri 0.311 ile 0.944 aralığında yer alırken tüm maddelere ait t değerlerinin anlamlı olduğu görülmektedir. Bu değerler faktör yüklerinin yeterli seviyede olduğunu göstermektedir (Büyüköztürk, 2012).

Tablo 4. 6 faktörlü modele ait faktör yükleri, standart hata, t ve p değerleri

		Faktör Yüğü	S.H.	t	p
Erken Öğrenme	e32	0.693	0.033	9.799	0.000
	e35	0.68	0.046	9.968	0.000
	e39	0.385	0.121	11.791	0.000
	e40	0.688	0.059	9.866	0.000
	e41	0.589	0.049	10.847	0.000
	e42	0.604	0.037	10.728	0.000
	e62	0.365	0.09	11.844	0.000
İyi Sağlık	e1	0.632	0.101	10.957	0.000
	e2	0.699	0.08	10.46	0.000
	e4	0.393	0.146	11.92	0.000
	e5	0.821	0.07	8.296	0.000
	e6	0.84	0.074	7.703	0.000
	e19	0.723	0.093	10.218	0.000
Duyarlı Bakım	e47	0.502	0.039	11.379	0.000
	e53	0.311	0.026	11.974	0.000
	e59	0.592	0.029	10.84	0.000
	e60	0.809	0.017	7.296	0.000
	e61	0.66	0.012	10.2	0.000
	e67	0.614	0.024	10.664	0.000
Güvenli Çevre	e75	0.357	0.073	12.095	0.000
	e78	0.481	0.096	11.919	0.000
	e79	0.944	0.021	2.687	0.007
	e80	0.876	0.025	5.96	0.000
Anne Beslenmesi	e15	0.544	0.09	10.362	0.000
	e16	0.778	0.149	5.212	0.000
	e18	0.692	0.14	7.508	0.000
Çocuk Beslenmesi	e20	0.503	0.201	10.008	0.000
	e22	0.528	0.105	9.675	0.000
	e23	0.624	0.152	8.032	0.000
	e25	0.376	0.088	11.18	0.000
	e26	0.463	0.154	10.452	0.000

İkinci model kapsamında çocuk beslenmesi ve anne beslenmesi faktörleri ikinci düzey yapı olarak Yeterli Beslenme bileşeni altında incelenmiştir. Dolayısıyla ikinci model kapsamında 31 madde ve 5 faktörlü yapı ortaya çıkmıştır ve elde edilen bu yapının doğrulayıcı faktör analizi sonrasında kabul edilebilir uyum değerlerine ($\chi^2/sd=1.669$, AGFI= 0.853, CFI= 0.902, RMR= 0.078, RMSEA=0.047) sahip olduğu görülmüştür. Bu nedenle 31 maddelik ve 5 faktörlü yapı ortaya çıkmıştır. İkinci modele ait yapısal model Şekil 4'te yer almaktadır.

Şekil 4. 31 madde ve 5 faktörlü yapıya ait yapısal model ve faktör yükleri

Şekil 4’te yer alan maddelere ait faktör yükleri, standart hata (S.H.), t ve p değerleri Tablo 5’te yer almaktadır. Madde faktör yükleri 0.311 ile 0.942 aralığında yer alırken tüm maddelere ait t değerlerinin anlamlı olduğu görülmektedir. Bu değerler faktör yüklerinin yeterli seviyede olduğunu göstermektedir (Büyüköztürk, 2012).

Tablo 5. 5 faktörlü modele ait faktör yükleri, standart hata, t ve p değerleri

		Faktör Yüğü	S.H.	t	p
Erken Öğrenme	e32	0.692	0.033	9.8	0.000
	e35	0.682	0.046	9.94	0.000
	e39	0.387	0.121	11.785	0.000
	e40	0.687	0.059	9.869	0.000
	e41	0.586	0.049	10.866	0.000
	e42	0.605	0.037	10.718	0.000
	e62	0.364	0.09	11.847	0.000
İyi Sağlık	e1	0.632	0.101	10.958	0.000
	e2	0.699	0.08	10.463	0.000
	e4	0.393	0.146	11.919	0.000
	e5	0.821	0.07	8.305	0.000
	e6	0.84	0.074	7.694	0.000
	e19	0.724	0.092	10.211	0.000
Duyarlı Bakım	e47	0.502	0.039	11.373	0.000
	e53	0.311	0.027	11.972	0.000
	e59	0.594	0.028	10.816	0.000
	e60	0.806	0.017	7.371	0.000
	e61	0.662	0.012	10.172	0.000
	e67	0.614	0.024	10.652	0.000
Güvenli Çevre	e75	0.358	0.073	12.091	0.000
	e78	0.481	0.096	11.914	0.000
	e79	0.942	0.021	2.795	0.005
	e80	0.878	0.025	5.843	0.000
Yeterli Beslenme	e15	0.542	0.09	10.381	0.000
	e16	0.785	0.151	4.975	0.000
	e18	0.687	0.14	7.586	0.000
	e20	0.51	0.201	9.898	0.000
	e22	0.517	0.105	9.797	0.000
	e23	0.619	0.152	8.078	0.000
	e25	0.375	0.088	11.171	0.000
	e26	0.474	0.154	10.318	0.000

Doğrulatory faktör analizi kapsamında incelenen her iki modelde yer alan faktörlerin güvenilirliğini hesaplamak için Cronbach Alfa ve McDonald Omega iç tutarlık katsayıları incelenmiştir (Tablo 6). İç tutarlık katsayısının 0.60-0.80 olması oldukça güvenilir, 0.80-1.00 aralığında olması yüksek düzeyde güvenilir olarak ifade edilmektedir (Karagöz, 2016). Alt boyutlara ait iç tutarlık katsayıları 0.609 ile 0.862 aralığında değişmektedir ve bu nedenle ölçüğün 5 faktörlü ve 6 faktörlü yapısının yeterli güvenilirliğe sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 6. Doğrulayıcı Faktör Analizinde Elde Edilen 5 Faktör Ve 6 Faktörlü Yapılara Ait İç Tutarlık Katsayıları

	Madde Sayısı	Cronbach's α	McDonald's ω
Erken Öğrenme	7	0.750	0.778
İyi Sağlık	6	0.854	0.862
Duyarlı Bakım	6	0.737	0.760
Güvenli Çevre	4	0.689	0.778
Anne Beslenmesi	3	0.703	0.714
Çocuk Beslenmesi	5	0.617	0.623
Yeterli Beslenme	8	0.609	0.617

Sonuç ve Öneriler

Geliştiren bakım kavramı çocuk gelişiminde önemli olan faktörleri ele alan önemli kavramlardan biridir. Bu kavram içerisinde birçok bileşen vardır. Erken öğrenme, iyi sağlık, duyarlı bakım, güvenli çevre ve yeterli beslenme bileşenleri bunların başında gelmektedir. Alan yazında geliştiren bakım ile ilgili çok sınırlı sayıda araştırma vardır ve bu sınırlılığın temel nedeni geliştiren bakımı ölçen geçerli ve güvenilir bir aracın olmamasıdır. Bu nedenle bu araştırma kapsamında geliştiren bakımı ölçmek amacıyla bir ölçek geliştirme amaçlanmıştır.

Geliştiren Bakım Ölçeğini geliştirmek için DeVellis (2017) tarafından önerilen 8 aşamalı yaklaşım kullanılmıştır. Bu aşamalara göre öncelikle literatür taraması yapılarak geliştiren bakıma ait madde yazımı yapılmış ve 92 maddelik madde havuzu oluşturulmuştur. Daha sonra bu maddeler uzman görüşüne sunularak düzeltmeler yapılmıştır. Düzeltmeler sonrasında ölçeğin uygulama formunda 80 madde kalmıştır. 80 madde 301 ebeveyne uygulanarak ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik analizleri yapılmıştır.

Ölçeğin geçerliği kapsamında öncelikle temel bileşenler analizi yapılmıştır. Temel bileşenler analizi sonrasında 45 madde ve 6 alt boyuttan oluşan bir ölçek elde edilmiştir. Maddelerin alt boyutlara dağılımı incelenerek adlandırma yapılmış ve bu kapsamda alt boyutlara alan yazın göz önünde bulundurularak “Erken öğrenme, iyi sağlık, duyarlı bakım, güvenli çevre, anne beslenmesi, çocuk beslenmesi” isimleri verilmiştir. Bu alt boyutların geliştiren bakıma ait varyansın %50.44'ünün açıkladığı görülmüştür. Maddelerin faktör yükleri ise 0.401 ile 0.838 arasındadır ve bu değerler kritik eşik olan 0,30'un üzerinde olduğu için faktör yükleri yeterli görülmüştür (Büyüköztürk, 2012). 45 maddelik formun güvenilirliği için Cronbach Alfa ve McDonald's ω iç tutarlık katsayıları incelenmiş ve bu katsayılar 0,617 (Çocuk beslenmesi alt boyutu) ile 0,886 (Erken öğrenme alt boyutu) arasında bulunmuştur. İç tutarlık katsayısının 0.60-0.80 olması oldukça güvenilir, 0.80-1.00 aralığında olması yüksek düzeyde güvenilir olarak ifade edilmektedir (Karagöz, 2016). Bu nedenle alt boyutların yeterli düzeyde güvenilirliğe sahip olduğu görülmüştür.

Temel bileşenler analizi sonrasında elde edilen yapı doğrulayıcı faktör analizi ile yeniden incelenmiştir. Bu kapsamda 2 model test edilmiştir. Birinci modelde temel bileşenler analizi sonrasında ortaya çıkan 45 madde ve 6 alt boyutlu yapı test edilmiştir. İkinci modelde ise 6 alt boyuttan olan Anne beslenmesi ile Çocuk beslenmesi alt

boyutları “Yeterli beslenme” boyutu altında birleştirilmiş ve böylece 5 alt boyutlu bir yapı test edilmiştir. Doğrulatoryı faktör analizi sonrasında 45 maddelik ölçeğin kabul edilebilir uyum değerlerine sahip olmadığı görülmüştür ($\chi^2/sd= 2.558$, AGFI= 0.729, CFI= 0.738, RMR= 0.097, RMSEA= 0.072). Bu nedenle modifikasyon katsayıları incelenerek birbiri ile yüksek düzeyde modifikasyon gösteren maddeler, AMOS programının önerisi doğrultusunda ölçekten çıkarılmıştır. Bu işlem sonucunda ölçekte 31 madde kalmıştır ve maddeler ile ölçek kabul edilebilir uyum değerlerine ulaşmıştır ($\chi^2/sd= 1.750$, AGFI= 0.853, CFI= 0.902, RMR= 0.078, RMSEA=0.047). Daha sonra ölçeğin 5 faktörlü yapısı da bu 31 madde ile test edilmiş ve yine kabul edilebilir uyum değerlerine ulaşılmıştır ($\chi^2/sd= 1.669$, AGFI= 0.853, CFI= 0.902, RMR= 0.078, RMSEA=0.047). Bu sonuçlar ölçeğin 2 şekilde de kullanılabilceğini ifade etmektedir. Birincisi ölçek Erken öğrenme, İyi sağlık, Duyarlı bakım, Güvenli çevre, Anne beslenmesi ve Çocuk beslenmesi olmak üzere 6 alt boyut olarak kullanılabilmektedir. İkinci olarak anne beslenmesi ve çocuk beslenmesi maddeleri birleştirilerek ölçek Erken öğrenme, İyi sağlık, Duyarlı bakım, Güvenli çevre ve Yeterli beslenme olmak üzere 5 alt boyutta kullanılabilmektedir.

Doğrulatoryı faktör analizi sonrasında elde edilen yapıların güvenilirliği için Cronbach Alfa ve McDonald's ω iç tutarlık katsayılar incelenmiştir. Alt boyutlara ait Cronbach Alfa iç tutarlık katsayıları 0,609 (Yeterli beslenme alt boyutu) ile 0,854 (İyi sağlık alt boyutu) arasında McDonald Omega iç tutarlık katsayıları ise 0,617 (Yeterli beslenme alt boyutu) ile 0,862 (İyi sağlık alt boyutu) arasında bulunmuştur. İç tutarlık katsayısının 0.60-0.80 olması oldukça güvenilir, 0.80-1.00 aralığında olması yüksek düzeyde güvenilir olarak ifade edilmektedir (Karagöz, 2016). Bu nedenle alt boyutların yeterli düzeyde güvenilirliğe sahip olduğu söylenebilir.

Sonuç olarak bu araştırma Türkçe olarak geliştirilen ve geliştiren bakım özelliklerini ölçen ilk ölçme aracıdır. Bu çalışmada ölçeğin geçerliği ve güvenilirliği üzerinde incelemeler yapılmıştır fakat gelecek araştırmalarda özellikle ölçeğin ölçüt bağıntılı geçerliği ve test-tekrar test güvenilirliğinin incelenmesi önerilmektedir. Aynı zamanda ölçeğin faktör yapısı farklı şehir ve kültürlerde yaşayan ebeveynler üzerinde yeniden test edilebilir. Bununla birlikte bu ölçek aracılığıyla geliştiren bakım odaklı birçok çalışmanın yapılması önerilmektedir. Gelecek araştırmalarda ebeveynlerin sosyo-demografik özelliklerine göre geliştiren bakım özellikleri karşılaştırılacağı gibi ebeveynlerin geliştiren bakım özelliklerine göre çocukların gelişim özellikleri (fizyolojik gelişim, psikolojik gelişim vs.) karşılaştırılabilir.

Kaynakça

- Arılı, M., Şanlıer, N., Küçükkömürler, S. ve Yaman, M. (2017). *Anne ve çocuk beslenmesi*. Ankara, Pegem Akademi.
- Aydoğan, Y. (2006). Ev ortamının çocuğun gelişimine göre düzenlenmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 3(10), 27-33.
- Başpınar, S. (2020). *Yenidoğan İşitme Tarama Programının Gelişim Alanlarına Etkisinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Bradley, R. H. ve Caldwell, B. M. (1984). The HOME Inventory and family demographics. *Developmental Psychology*, 20(2), 315-320.
- Britto, P. R., Lye, S. J., Proulx, K., Yousafzai, A. K., Matthews, S. G., Vaivada, T., ... & Bhutta, Z.A. (2017). Nurturing care: promoting early childhood development. *The Lancet*, 389(10064), 91-102.
- Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara, Pegem Akademi.

- DeVellis, R. F. (1991). *Scale development: Theory and applications*. Newbury Park, CA: Sage Publications.
- Karagöz, Y. (2016). *SPSS ve AMOS 23 Uygulamalı istatistiksel analizler*. Ankara, Nobel Akademi Yayıncılık.
- Meydan, C.H. ve Şeşen, H. (2015). *Yapısal eşitlik modellemesi AMOS uygulamaları*. Ankara, Detay yayıncılık.
- Schneider, A., Rodrigues, M., Falenchuk, O., Munhoz, T. N., Barros, A. J., Murray, J., ... ve Jenkins, J. M. (2021). Cross-Cultural Adaptation and Validation of the Brazilian Portuguese Version of an Observational Measure for Parent–Child Responsive Caregiving. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(3), 1246.
- Sucuoğlu, B., Bayrakdar, U., Şahan, D. ve Karaman, S . (2020). Ev ortamı tarama aracı: Küçük çocukların ev ortamlarının değerlendirilmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 49, 353-374.
- World Health Organization (2018). *Nurturing care for early childhood development: a framework for helping children survive and thrive to transform health and human potential*. World Health Organization.
- World Health Organization (2019a). *Operationalizing nurturing care for early childhood development the role of the health sector alongside other sectors and actors*. World Health Organization.
- World Health Organization (2019b). *Clean, safe and secure environments to support early childhood development*. World Health Organization.